

ravno medsebojno razmerje. Pisal je po možnosti tako, kakor so se dejanja vršila, kakor so osebe zgodovinske živele in delovale na pozorišču svetovnem; bistvene stvari je premotreval obširneje in natančneje ter jim dostavil večinoma kraj in čas, kje in kdaj so se godile ali vršile, — a manj bistvene je zamolčal ali navedel le površno.

Omeniti se tudi mora, da imen krajepisnih in zgodovinskih ni slovenil brez potrebe.

Pregledno sestavljena knjižica dela — izvzemši nekatere neznatne pege slovnične in druge majhne nedostatnosti — prijeten vtis na čitatelje, katerim se more brez skrbi, osobito učeči se mladini, priporočati v zabavo in pouk.

Jos. J.

„Fizika ali nauk o naravi“ s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanu. Spisal Henrik Schreiner, c. kr. profesor. I. knjiga. O toploti, magnetizmu in elektriki z ozirom na vremenske prikazni, s slikami. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1889. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°. 188 str.

Z velikim zanimanjem smo vzeli v roke I. zvezek »Fizike«, ki jo je Mohorjeva družba namenila svojim udom. Popularno in v pravih mejah pisana knjiga o naravi in o njenih pojavih, o njenem čudoviteme dejanju in nehanju, je pač predmet, s katerim morajo biti zadovoljni najširši krogi družbenih prijateljev. Strokovno izobrazeni čitatelj seže ravno tako rad po taki, dobro pisani knjigi, kakor velika množica priprostih seljakov, ki sedajo ob nedeljah in praznikih za mizo, da iz Mohorjevih knjig zajemajo duševne hrane in omike. Pogled v skrivnostno delavnico narave blaži um in srce ter tudi ljubezen do Boga, od katerega so zavisni ti nebrojni pojavi, poleg tega pa donajša dokaj koristi za navadno življenje, ki je dandanes v tesni zvezi z mnogoštevilnimi iznajdbami na polju prirodopisne vede — vzroka tedaj dovolj, da smo veselo pozdravili sklep družbe sv. Mohorja, izdajati v letnih snopičih »knjigo narave«.

O razdelitvi tvarine nas poučuje že naslov. Samó to bi še dodali, da se nahaja na prvem mestu tudi nauk o telesih in njihovih občnih svojstvih, kar je pač treba, ako hoče pisatelj podati priprostemu bralcu dovolj temelja za druge nauke. Gledé na elektriko omenja gospod pisatelj v predgovoru, da mu je bil glavni smoter, razložiti pisalni brzojav, a o drugih učinkih električnega toka je hotel le nekaj važnih stvari ob kratkem povedati. Ta razdelba pisateljeva nam ne ugaja popolnoma. Pisalni brzojav je pač silno važen, a zdi se nam, da so ga dandanes skoro že dohitele druge iznajdbe, katerim bi bilo želeti več prostora, kakor ga je odmenil gospod pisatelj. Tudi priprosti čitatelj se zanima za električno luč, za telefon itd.; o telegrafu mu govore drugi slovenski spisi, a o novejših iznajdbah mu ne poroča nobena knjiga. Zato bi morebiti ne bilo neumestno, ko bi bil gospod pisatelj ravno nauk o elektriki omenil na nekoliko širši podlagi; s tem bi bila knjiga dokaj pridobila na občnem zanimanju.

Tvarina sama je v obče pravilno opisana in gospod pisatelj sam na mnogih krajih z veliko

ljubeznijo in spretnostjo riše prirodne prikazni. Vendar bi želeli v definicijah tam pa tam nekaj več strogosti, oziroma kratkosti. Že prva opredelba o telesih nam ne ugaja: »Raznovrstne reči, ki nas obdajajo na vse strani, imenujemo telesa«. Senekovič ima v svoji klasični šolski knjigi: »Reči v naravi so telesa« —; to je krajše in točneje, a zato ni nič manj umljivo. Tudi z vzgledi tam pa tam nismo povsem zadovoljni. Med posameznimi telesi našteva n. pr. tudi nebo, a menim, da tega pojma pač ne smemo staviti med telesa. Zato je tudi neprilичno, ako gospod pisatelj menjavanje letnih časov (!) v isti vrsti z raztapljanjem soli v vodi podaje za vzgled, kako se telesa izpreminjajo.

Umeva se samo ob sebi, da je vsebina v obče pravilna; vsaj nam more in sme gospod pisatelj podajati samo znane, danes že dognane pojave. Bolj zanima strokovnjaka oblika, v kateri se veda njegova podaja priprostemu bralcu. Zato naj izpregovorimo tudi nekoliko o jeziku knjige. Tu nam pač nikakor ne ugaja, da se gospod pisatelj ne drži povsodi znanstvenih izrazov, ki so danes v obče pripoznani ter uvedeni v vse šolske knjige. Menim, da popularna knjiga nima naloge, iskati novih izrazov in stare zamenjavati z novopečenimi. Čemu torej uvajati n. pr. izraz absolutna teža in za absolutes Gewicht = absolutna teža? Sploh je gospod pisatelj premalo strog v izrazih težina, težkota, teža. Za Einheit mu rabi tam pa tam »jednica«, na drugih mestih pa »jednota«; zakaj ne zmiraj jednota? Tudi bi želeli, da bi se bila izraza »toplina« in »toplota« umevnejše določila.

V obče bi želeli, da bi se bil gospod pisatelj bolj ogibal preširoke pisave; ako kopičimo stavke po nepotrebnem, kalimo splošen vtis in motimo umevanje. Posebno pri izvodih se nam zdi beseda včasih preveč na dolgo in široko raztegnena. Naj zadoščuje samó eden vzgled: »Brv, po kateri hodijo čez potok, prelomi se, ako pride nanjo pretežko breme, za katero ni zadosti močna. Kadar se polaga brv, treba je tedaj gledati, da bode zadosti trdna za bremena, katera bode imela nositi . . .« (str. 33). Tu je dokaj nepotrebnih stavkov; ko bi rekli: »Brv se prelomi, ko pride nanjo pretežko breme«, povedali bi z dvema stavkoma ravno toliko, a jasneje, kakor gospod pisatelj z osmimi! In to se čestokrat ponavlja v knjigi. Poleg tega pa gospod pisatelj čisto napačno in nepotrebno rabi zaimke »isti«, »oni«, »neki« etc. Gledjmo str. 12. Tu piše: »Prvo svojstvo, brez katerega si niti telesa misliti ne moremo, je to, da isto zavzema neki prostor . . .« str. 35: »Lomoporna trdnost je sila, s katero se upira kako telo prelomljenju«; str. 53: . . . »ako zasledujemo način, kako se isti nareja; . . . ž. srebro se toliko raztegne, da sega ono v cevi do vrha itd. itd. Potem se pridružuje še nesrečni »taisti«, ki poleg »isti« kar mrgoli po vrsticah . . . In kaj hočemo reči izrazom, kakor: »telesa se dajejo deliti« (Str. 11) . . . »sila, ki jo potrebujemo, da ločimo od sebe dele kakega telesa . . .« Predaleč bi prišli, ko bi naštevali enake in še hujše slovnične nedostatke v knjigi. Kjer odpreš stran, kažejo se ti stvari, s katerimi

ne moremo biti zadovoljni. Tako se sedaj ne sme več pisati, kakor je pisana naša »fizika«. Želeli bi, da pošlje odbor družbe sv. Mohorja knjigo kakemu strokovnjaku v jezikoslovno oceno in popravo, predno jo izda. V taki obliki pač ne sme iziti drugi zvezek, to je — kolikor vem — mnogih sodba. Gospodu pisatelju smo hvaležni, da se je lotil trudapolnega dela, tudi priznavamo radi njegovo zaslugo, a zamočati nismo hoteli svojih mislij v prid stvari same in tako važne družbe sv. Mohorja.

„Jezičnik“. Svitoslav i Danica. Spisal J. Marn. XXIII. leto. S sliko L. Jerana. V Ljubljani. Natisnila in založila J. R. Miliceva tiskarna 1889. Lex. 8°. Str. 99. Cena 1 gld. — Navadno sicer velja: »Ne hvali človeka pred smrtjo!« A gospoda pisatelja je napotil važen razlog, da je postavil spomenik še živemu slavljencu. Kot tovarišu in prijatelju so mu znane mnoge razmere, mnoge podrobnosti, katere bi se pozabile ali do cela izgubile, ako bi jih ne bil spravil on v javnost. Sploh pa, ako je tudi kaj hvale v teh listih, ne daje hvale slavljencu pisatelj, ampak dadó jo dela, katera pisatelj kaže. Ta dela so res mnogoštevilna. Gospod pisatelj navaja 31 knjig in knjižic, katere je izdal, ali katere je pomagal izdati Jeran — Svitoslav, urednik »Zgodnje Danice«, od leta 1855. Hotel je oznanjevati v Afriki luč sv. vere (1854), deloval je mnogo kot mašnik za duševno srečo mladine in tudi odraslih Slovencev in ne-Slovencev raznih jezikov, deloval je in deluje kot ljubeč oče za dijake. Tak mož je pač vreden, da ga poznamo, ne da bi ga hvalili — hvala je jalova —, ampak da bi se od njega učili. V tej knjigi vidiš Monsignora Luko Jerana — Svitoslava, ljubljanskega kanonika, po obrazu in po delih.

Red v tej knjigi je popolnoma časosloven; začeni s kratkim životopisom (rojen je Jeran 16. oktobra 1813 v Javorjah) kaže nam knjiga od leta do leta Jeranove spise, omenja pa tudi druga njegova dela. Izmed posameznih znamenitejših spisov podaje nam knjiga kratke, a vrlo izbrane posnetke. Tako je v knjigi res celotni duh Jeranov, da ga lahko vsakdo spozna »iz čistega vira«.

Točnost, natančnost in popolnost gospoda pisatelja v književnih poročilih in opisih so znane. Podpisani ocenjevalec ni imel časa, da bi bil primerjal od začetka do konca to knjigo z letniki »Zgodnje Danice«. Zato nima pravice v tem oziru soditi. A iz knjige same ni mogel povzeti stvarnih hib. Sodba pisateljeva je kratka, jasna.

Dandanes pišejo mnogo in pisatelji se mnogokrat ponavljajo. Tudi Jeran se je ponavljal. A vendar je malo slovenskih pisateljev, ki bi bili v izvirnosti njemu enaki. V obliki imenujemo to izvirnost lahko — prirodnost. Nemeč bi rekel, da je pri njem vse »urwüchsig«. Ko sem bil mlajši, smejal sem se njegovim krepkim izrazom, sedaj jih mnogokrat občudujem. In ta njegova posebnost ima veliko pomena za naše slovstvo. Marsikateri pisatelj dobro vé, kaj je v tem in onem slučaju resnično in pravo, a ne more se premagati, da bi tudi povedal. A v slovstvu

naj velja resnica in odkritost. Rečemo lahko, da prav to oznanja, brani in kaže vseskozi Jeran. Kar mu ne ugaja, to graja in biča. Svojo modrost, svoja pravila pa zajema kot katoliški duhovnik vseskozi iz vere. O njem bi se lahko reklo: J. ex fide scribit.

Nekaterim se zdi pisava Jeranova preostra, beseda pretrpka. No, o tem ne bodemo sodili že sedaj. Kdor premišlja o pisateljih, vé, da imajo različne darove, in kakoršni so, tako tudi pišejo. Krivično bi bilo šteti v zlo vsako ostrejšo in odkritejšo ali rezko besedo. Vendar nekaj moramo enako zahtevati: naj namreč pisatelj, kateremu je dal Bog ostrejšo pero, kakor mu je dal tudi tršo naravo, nikar ne nategne vsakega drugega pisatelja na svoje kopito, naj ne tirja, da morajo vsi taki biti. Vsak po svoje, ostrejšo in milejšo, kakor kdo zna, a vse v lepem soglasju v božjo čast.

Kaj je bila »Danica« slovenskemu narodu, to bodo sodili boljše in ugodnejše potomci, nego sodijo mnogi sedaj. Zgodovinar dvajsetega stoletja se bode oziral kot na najboljši vir kulturne in cerkvene zgodovine slovenske na »Zgodnjo Danico«.

Da je gospod pisatelj po svojem duhu soroden s slavljencem, to se vidi na vsaki strani. Da bi tudi životopisec njegov mogel kdaj naštetih »Jezičnika« toliko letnikov, kolikor jih je »Zgodnje Danice«!

Dr. Fr. L.

Knjige „Slovenske Matice“.

Po onih načelih, katere smo že mnogokrat izrazili o »Slovenski Matici«, ocenjevali bodemo »Matičine« knjige za lansko leto in začenjamo iz lahko umevnega razloga z zabavno, torej najložjo knjigo.

„Frana Erjavca izbrani spisi“. Uredil Frančišek Levec. Drugi del: Životopis Frana Erjavca. Potopisi. Spisi prirodopisne vsebine. Dodatek. V Ljubljani 1889. Tiskal J. R. Milic. 8°. Str. XXVIII. + 286. — Zabavne knjižnice V. zv. Morebiti nam bode sreča toliko mila in prostor našega lista tako prijatelj, da podamo čitateljem študijo o Franu Erjavcu. Tu se oziramo samo na knjigo, katero je podala »Matica«. Kolikor smo dosedaj slišali sodeb o tej knjigi, glasile so se ugodno. Na čelu knjige je životopis pokojnikov; pisal ga je urednik sam. Bil je pa tudi sposoben za to, ker je ž njim dalje časa živel, mnogo občeval in bil v prijateljski zvezi. Erjavčeva doprsna slika nam kaže kaj primerno moža, katerega slavi živo pisan životopis. — I. Pot iz Ljubljane v Šiško. (1859.) Ta spis na šestih straneh nekoliko smeši potopise tiste vrste, ki razkazujejo svoje znanje, pa pri vseh obilnih črticah ne povedó nič novega, ampak le znane reči iz kakega večjega spisa. — II. Kako se je Slinjarju z Gólavca po svetu godilo. (1859.) Erjavce tu (str. 11—18) popisuje potovanje polza Slinjarja z Gólavca. Ta opis je zopet satira na potopise, pa v drugi obliki. Zhada one, ki komaj čez domač prag stopivši že popisujejo šege in navade ljudij vsakemu znane. — III. Jedna noč na Kumu. (1862.) Ta potopis ima enajst strani (21—31). Popisana je pot